

Kanuny döwründe bir osmanlynyň Türküstana we Uzak Gündogara eden syýahaty

Category: Kitapcy,Ýol ýazgylary

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Kanuny döwründe bir osmanlynyň Türküstana we Uzak Gündogara eden syýahaty KANÛNÎ DEVRİNDE BİR OSMANLININ TÛRKÛSTAN VE UZAK DOĞU SEYAHETNAMESI

Geniş bir coğrafyaya yayılan Osmanlı Devleti'nde muhtelif gayelerle her daim seyahate çykılır; sefirler, tacirler, hacılar, seyyahlar ve ruhu bedenine dar gelen sergüzeştçiler kader yolunu takip etmek suretiyle devr-i âlem eylerlerdi. Hülasa kendilerine yüklenen siyasi, ticari ya da dini misyonu başarılı bir şekilde sona erdirebilme tasavvuruna seyahat arzusunun karşı konulmaz cazibesi de eklenince söz konusu vakıa daha da çekici bir hâl alırdı. Nitekim Nicolas Vatin'in de hususen belirttiği üzere «Dervişler gönüllü gezginlerdi. Yöneticiler ve kadı efendiler vazifeleri gereği ora senin bura benim dolaşıyorlardı. Nihayet çaşıtlar (casuslar) ve sefirler ise mütemadiyen ecnebi memleketlerine gidiyorlardı.»

Hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmeyen Seyfi Çelebi büyük ihtimalle Kanuni devrinde Osmanlı bürokrasisi içerisinde defterdâr olarak görev yapmış, ayrıca yaşadığı dönemde Türkistan, Çin, Hint ve İran hâkimleri hakkında türüne arz rastlanan bir “tarihî coğrafya” eseri yazmıştı. Klasik Osmanlı biyobibliyografik kaynaklarında ne Seyfi Çelebi'den ne de kaleme aldığı eserden bahsedilmiştir. Söz konusu eserin mevcut iki nüshasından biri «Leiden Üniversitesi Kütüphanesi No. 917/1”de diğeri ise Paris'te «Bibliothèque National, Supplement Turc, 1136» numarada bulunmaktadır.

Seyfi Çelebi'nin akademik çevrelerdeki ilk takipçileri Fransa'dan Ch. Schefer, Rusya'dan V.V. Barthold ve Türkiye'den Zeki Velidî Togan'dır. Sechefer telif ettiği makalelerde onun

eserini kullanmış ve Barthold “Küçüm Han” maddesini yazarken kısaca Seyfi Çelebi’ye temas etmiştir.

Bahis mevzu eser hakkında şimdiye kadar yapılan en şümüllü ve en mufassal çalışma şüphesiz Joseph Matuz’a aittir. İsmi zikrettiğimiz bu akademisyen,seyahatnâmenin günümüze ulaşan iki nüshasını mukayese ederek transkripsiyonunu ve tenkitli metin neşrini hazırlamıştır. 1965 yılında Strasbourg Üniversitesi’nde doktora tezi olarak çalışılan eser Fransızcaya tercüme edilmiş ve 1968 yılında kitaplaştırılmıştır.

• Seyahatnamede Çin Hükümdarının Müslüman Olmasını Şöyle Anlatılıyor

Hıtây (Çin) ki şark vilâyetinin öte ucudur ve tahtına (başşehir) Hânballık dirler ki pâdişâhları anda oturur. Şimdi pâdişahın adı Cüneydi’dir lakabına “hâkân” dirler ve “fağfür” dahi dirler. Hıtây dilince ve Hıtây’da mütemekkin (yaşayan) Müselmanlar da’ima “Han” dirler Türkice. Zîrâ ki Hıtây’da Müselmânlar çoktur ve Hıtây’ın şimdiki padişahı adına Cendî dirler. Kâfirdir puta taparlar ve hâşâ güneşi kible bilürler. Ve Hıtây vilâyeti otuz bölükdür her bölüğünde bir beğlerbeği oturur on sancakbeği anun eli altındadır.

Bu hâkândan evvel bir hakan vardı bu hâkanın ammuzâdesi idi. Adı Şimu idi 960 târihinde Hazret-i Resûl-i ekrem Sallalahü aleyh ve sellem bir gice vakıa’sına (rüyasına) girüp; “Müselmân ol” deyü emr itdi. Ana (ona) buyurdu ki, “senün âhûrunda bir seyis vardır ana var ki sana İslâm telkin eylesün”. Ol dahi gice nısfında (yarısı) âhûra segirdüb vardı. Gördi ki ahur kapusunda ol aziz hâkâna karşı geldi zira ki anun dahi vâkı’asına Resûl-i Ekrem girüp buyurmuşlar ki «Şimdi hâkân sana gelür ana İslâm telkin idesin» deyü hâkânla buluşup imân telkin eyledi. Ve âhür halkı ol mahalde haberdâr olup ta’aceüb etdiler zirâ ki Hıtây pâdişâhları kânununda taşra çıkup kimse ile söyleşmek yokdur.

Sabâh olicak cemi’an vüzerâ ve erkân-ı devlet ve a`yin-ı saltanat hâkânin huzûruna geldiler. Hâkân dahi bunlara buyurdu

ki, “bu gice Hazret-i Risâletpenâh benim vâkı’ama girdi Müselmân ol” deyü buyurdı. “Ben dahi İslâma geldim siz dahi isteyanınız Müselmân olsun istemeyanınız kendi dininde olsun” deyü bunlara cevâb virdi ve Hıtây halkından ba’zı kimse Müselmân oldu ba’zısı Müselmân olmadı. Ol sebebden şimdi Hıtây’da Müselmân çokdur, şöyle ki bir beglerbegiliginde üç yüz cuma mescidi var ve hâkân kendü adını Muhammed kodı. Ve hâkân’a islam telkin idenün adı Abdussamed idi, Buhara’dan gitme idi. Ana vezaret teklif itti, kabul etmeyüp şeyhi oldu ve Hâkân islama geldikten sonra on dört yıl padişahlık eyledi. Kendüsi ile Müselman olanlara külli ri’ayet eyledi.

• Seyfi Çelebi Tarih İlminin Ehemmiyetini de Şöyle Dile Getiriyor

“Ulema-yı kibardan mervidir ki tevarih (tarih) bir ‘ilm-i şerifdir’ ki anun bilmesinden hem dünya hasıl olur ve hem ahiret zira ki geçmiş padişahların ve vüzeranın ne vechle saltanatı ve vezareti sürdüklerin okuyup bilmekte re’y ü tedbir sahibi olup padişahlar katında makbûl olur dünya bu vechle hasıl olur ve hem geçen padişahların ve vüzerânın bu fâni dünyada kalmayup geçdüklerin bilüp dünyaya muhabbet etmez Hakk Tealanın ibadetine meşgûl olur âhiret bu vechle hasıl olur pes ekabire tevarih bilmek lazımdır”

Kaynak: Serkan Acar – Türkistan ve Uzak Doğu Seyahatnâmesi
Deftardar Seyfi Çelebi Yol yazgylary